

ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

УДК 343.214:343.347.1/.2(477)

DOI: 10.31359/1993-0909-2025-32-1-272

Олександр Володимирович Шамсутдінов

*Відділ досліджень проблем протидії екстремізму, тероризму та їх фінансуванню
Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю при
Раді національної безпеки і оборони України
Київ, Україна*

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОРУШЕННЯ САНІТАРНИХ ПРАВИЛ І НОРМ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ІНФЕКЦІЙНИМ ХВОРОБАМ ТА МАСОВИМ ОТРУЄННЯМ

Анотація. *Актуальність дослідження обумовлена зростанням рівня загроз біологічного походження, що потребує побудови в Україні ефективної системи забезпечення біологічної безпеки, зокрема й кримінально-правовими засобами, а також нерозробленістю проблемних питань кваліфікації порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням. Метою статті є визначення змісту конструктивних ознак складу порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням (ст. 325 КК України) та окреслення, на цій підставі, шляхів розв'язання проблем відмежування зазначеного складу від суміжних складів кримінальних правопорушень. Для досягнення цієї мети використано загальнонауковий – діалектичний метод пізнання, а також такі спеціальні методи, як герменевтичний, формально-логічний, системно-структурний, функціональний. Визначено зміст конструктивних об'єктивних і суб'єктивних ознак досліджуваного складу злочину, встановлено, що склад порушення санітарних правил і норм має низку спільних ознак зі складами кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 113, ч. 3 ст. 130, ч. 2 ст. 131, ч. 2 ст. 133, ст. 251 і ч. 1 ст. 326 КК України. Проаналізовано спільні та розмежувальні ознаки складів цих кримінальних правопорушень зі складом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 325 КК України. Зроблено висновок, що досліджуваний склад злочину слід відмежовувати від складів, передбачених ч. 3 ст. 130 і ч. 2 ст. 131 КК України, за правилами конкуренції загальної й спеціальної норм, а від решти зазначених складів – за правилами розмежування суміжних складів кримінальних правопорушень.*

Ключові слова: *бланкетність, конститутивні ознаки, порушення правил, поширення хвороб, зараження, кримінально-правова кваліфікація, розмежування, суміжні склади, конкуренція норм.*

Oleksandr V. Shamsutdinov

Department for Research on Countering Extremism, Terrorism and Their Financing
Interagency Research Center for Combating Organized Crime at the
National Security and Defense Council of Ukraine
Kyiv, Ukraine

PROBLEMS OF QUALIFICATION FOR VIOLATION OF SANITARY RULES AND STANDARDS RELATED TO THE PREVENTION OF INFECTIOUS DISEASES AND MASS POISONING

Abstract. *The relevance of the study is due to the growing level of threats of biological origin, which requires the building of an effective biological safety system in Ukraine, in particular, by means of criminal law, as well as the lack of development of problematic issues of qualification for violation of sanitary rules and standards related to the prevention of infectious diseases and mass poisoning. The purpose of the article is to determine the content of the constructive signs of a violation of sanitary rules and standards related to the prevention of infectious diseases and mass poisoning (Article 325 of the Criminal Code of Ukraine) and to develop, on this basis, ways of solving the problems of distinguishing the specified composition from related criminal offenses. To achieve this goal, the general scientific – dialectical method of cognition was used, as well as such special methods as hermeneutic, formal-logical, systemic-structural, and functional. The content of constructive objective and subjective features of the researched composition of the crime was determined, it was found that the composition of the violation of sanitary rules and standards has a number of common features with the composition of criminal offenses provided for in Part 1 Art. 113, Part 3 Art. 130, Part 2 Art. 131, Part 2 Art. 133, Art. 251 and Part 1 Art. 326 of the Criminal Code of Ukraine. The common and distinguishing features of the composition of these criminal offenses were analyzed. It was concluded that the researched composition of the crime should be distinguished from the compositions provided for in Part. 3 Art. 130 and Part 2 Art. 131 of the Criminal Code of Ukraine, according to the rules of the competition of general and special norms, and from the rest of the specified compositions – according to the rules of demarcation of related compositions of criminal offenses.*

Keywords: *blanketness, constitutive features, violation of rules, spread of diseases, contagion, qualification of criminal offenses, delimitation, related corpus delicti, competition of norms.*

ВСТУП

Сьогодні людство переживає черговий період нестабільності, коли, з одного боку, провідні демократії шукають шляхи вирішення екологічних, енергетичних, продовольчих та інших глобальних проблем, сприяють розвитку новітніх технологій, а з іншого, авторитарні режими застосовують військові й терористичні методи для перерозподілу ресурсів та встановлення нового світопорядку. Небезпека цивілізаційної кризи на наших очах перетворюється на реальність. За таких умов Україна, знаходячись в одному з епіцентрів «геополітичного шторму», намагаєть-

ся не тільки зберегти державність, але й адаптувати законодавство до європейського, реформувати органи юстиції, вдосконалити складові національної безпеки. Однією з таких компонент є біологічна безпека.

Національна система біологічної безпеки, як засвідчила нещодавня пандемія COVID-19, перебуває в досить занедбаному стані. Воднораз із інституційною неупорядкованістю, недостатністю матеріально-технічних і кадрових ресурсів, проблемним залишається нормативне врегулювання цієї сфери: відповідне вітчизняне законодавство є неповним, неузгодженим, несистематизованим.

На тлі активної фази російсько-української війни загрози санітарно-епідеміологічному благополуччю населення України набувають характер системних. Це обумовлено руйнуванням інфраструктури, зокрема медичної служби та служби протиепідемічного захисту, значними міграційними процесами, пов'язаними із внутрішньо переміщеними та евакуйованими особами, недостатньою доступністю медичної допомоги для частини хворих тощо. Крім того, на території України нараховують понад 10 тис. стаціонарно неблагополучних відносно сибірки пунктів, що зумовлює постійну небезпеку виникнення епізоотій і поширення хвороби серед людей, особливо у зв'язку з військовими діями. За даними МОЗ України, на інфекційні та паразитарні хвороби в 2022 році хворіло понад 5,3 млн громадян України, однак достовірний рівень інфекційної захворюваності вочевидь перевищує дані офіційної статистичної звітності. При цьому пріоритетною для України наразі залишається захворюваність населення на гострі кишкові інфекції: у 2022 році рівень захворюваності на харчові токсикоінфекції становив 55,6 на 100 тис. населення, тобто 23 031 випадок. Найбільше спалахів таких інфекційних хвороб фіксувалося в місцях тимчасового перебування внутрішньо переміщених осіб (36,5%), на об'єктах громадського харчування (15,9%), у дошкільних навчальних закладах (9,5%) [1, с. 16–19].

Протидія виникненню й поширенню небезпечних інфекційних та масових неінфекційних хвороб потребує вдосконалення й застосування не тільки медико-санітарних, а й правових заходів. Важливим запобіжником у цьому контексті є встановлення в ст. 325 КК України кримінальної відповідальності за порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням. Однак дані офіційної правозастосовної статистики свідчать, що ефективність зазначеної кримінально-правової норми є доволі низькою. Так, упродовж 2013–2024 років було обліковано 551 кримінальне правопорушення за ст. 325 КК України, а до суду з обвинувальним актом направлено всього 74 кримінальних провадження за цією кваліфікацією [2]. Втім за цей же період судами винесено 26 обвинувальних вироків, що становить 4,7% від загальної кількості облікованих правопорушень [3]. Однією з причин такого стану справ дослідники називають тривалість досудового розслідування в кримінальних провадженнях за ст. 325 КК України, внаслідок чого спливають строки давності притягнення до кримінальної відповідальності, визначені в ст. 49 КК України [4, с. 135]. На думку автора, до причин такої невтішної статистики слід, окрім того, віднести особливості

формулювання законодавцем диспозиції цієї кримінально-правової норми, помилки правозастосувачів при кваліфікації порушення санітарних правил і норм, недостатню наукову розробленість цього питання кримінально-правовою доктриною.

Тож дослідження змісту конструктивних ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 325 КК України, та розв'язання проблемних питань кваліфікації цього злочину є актуальним і відповідає потребам сучасної правозастосовної практики.

1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Склад порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням (ст. 325 КК України) комплексно на дисертаційному рівні не досліджувався. У монографічних роботах Є. В. Фесенка (2004) [5], А. А. Музики й О. П. Гороха (2012) це кримінальне правопорушення розглядалося серед інших злочинів проти здоров'я населення. Однак науковці детальну характеристику досліджуваному кримінальному правопорушенню не надавали, а їх висновки й пропозиції, які стосувалися відповідної кримінально-правової норми, дещо втратили актуальність із огляду на неодноразову, починаючи з 2009 року, зміну її редакції.

З початком пандемії COVID-19 науковий інтерес до кримінальної відповідальності за порушення санітарних правил і норм істотно посилювався. Вітчизняні вчені-правники в численних публікаціях розглядали кваліфікацію порушень населенням карантинних заходів (Г. З. Яремко, Н. Є. Маковецька [6]); співвідношення норм адміністративного й кримінального законодавства про відповідальність за порушення карантинних правил (В. І. Борисов, Д. П. Євтеєва [7], А. А. Вознюк, С. С. Чернявський [8]); проблеми кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 325 КК України, в контексті COVID-19 (В. О. Гацелюк [9], І. В. Слободенюк, В. В. Сахнюк, А. В. Ландіна [10], С. О. Мазепа); доцільність посилення кримінальної відповідальності за порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням (Т. А. Шевчук, А. В. Грубнік [11], О. О. Житний, В. В. Ємельяненко, Ю. А. Пономаренко); низьку ефективність кримінально-правових норм про відповідальність за посягання на публічне здоров'я та доцільність застосування інших засобів впливу на правопорушників (М. І. Хавронюк) тощо. Окремо слід відзначити монографію, присвячену питанням правового забезпечення протидії біозагрозам в умовах притиєпідемічних заходів (2023), в якій колектив авторів (Н. О. Гуторова, В. М. Пашков, Т. О. Михайліченко, Ю. Ю. Забуга та ін.) висвітлив, зокрема, питання кримінальної відповідальності за порушення епідемічної безпеки, дослідивши практику застосування кримінально-правової норми, передбаченої ст. 325 КК України, під час пандемії COVID-19 [4].

Водночас такі проблеми кваліфікації відповідних посягань, як відмежування складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 325 КК України, від

суміжних складів, у зазначених наукових працях або не досліджувалися взагалі, або висвітлювалися фрагментарно.

Тому *метою дослідження* автор обрав визначення змісту конструктивних ознак складу порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням (ст. 325 КК України), та окреслення на цій підставі шляхів розв'язання проблем відмежування зазначеного складу від складів кримінальних правопорушень, що мають із ним спільні ознаки.

2. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Для досягнення мети дослідження використано наукові розробки вітчизняних учених із кримінального права, матеріали судової практики, національне законодавство про кримінальну відповідальність, нормативні акти інших галузей права, що стосуються сфери охорони здоров'я, ветеринарної медицини, здоров'я та благополуччя тварин, санітарної охорони території України, статистичні й аналітичні відомості Міністерства охорони здоров'я України щодо захворюваності населення та Офісу генерального прокурора щодо зареєстрованих кримінальних правопорушень і результати їх досудового розслідування, а також обумовлений предметом дослідження методологічний інструментарій.

Базисом проведеного наукового дослідження став *діалектичний* метод пізнання, завдяки якому всі правові явища й поняття, розглянуті в роботі, вивчалися в єдності та суперечності їх протилежностей. Зокрема, в роботі показано органічний зв'язок кримінально-правових норм, які встановлюють кримінальну відповідальність за посягання на найважливіші суспільні цінності, із нормами, що регулюють відносини у сфері забезпечення біологічної безпеки України, яка є однією з найважливіших умов існування людства як біологічного виду. За принципово різних предметів регулювання вказані норми поєднані метою забезпечення людства та інших представників біоти від різного роду біологічних загроз.

Для теоретичного осмислення змісту понять, використаних законодавцем для характеристики конструктивних ознак складу порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням, інтерпретації відповідних дефініцій із точки зору кримінально-правової науки використовувався *герменевтичний* метод. Цей метод тлумачення кримінально-правових норм, без якого неможлива аналітична юриспруденція, став тим інструментом, за допомогою якого було розкрито зміст правового контексту норм, що криміналізують посягання на захищеність організмів людей від загроз біологічного походження, з метою вирішення проблем відповідного правозастосування.

Для визначення логічної обґрунтованості виділення з усієї сукупності кримінально-правових норм тих, що встановлюють кримінально-правову заборону умисного чи необережного створення умов потрапляння збудників хвороб до організму інших осіб, виявлення співвідношення між собою складів відповідних

кримінальних правопорушень, які мають спільні ознаки, використано *формально-логічний* та *системно-структурний* методи.

Завдяки *функціональному* методу було визначено роль об'єктивних і суб'єктивних ознак складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 325 КК України, у відмежуванні порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням від кримінальних правопорушень, які мають із ним спільні ознаки.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

3.1 Визначення змісту конструктивних ознак складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 325 КК України

Диспозиція досліджуваної кримінально-правової норми є бланкетною, тож кваліфікація відповідних посягань за ст. 325 КК України безпосередньо залежить від приписів іншогогалузевого законодавства, зокрема від нормативно-правових актів, які містять норми, спрямовані на запобігання та протидію поширенню інфекційних хвороб та масових отруєнь. Такі приписи містяться в низці законодавчих актів України, однак з огляду на віднесення законодавцем розглядуваного злочину до кримінальних правопорушень проти здоров'я населення (розділ XIII Особливої частини КК), дослідники як правило звертають першочергову увагу на такі закони: «*Основи законодавства України про охорону здоров'я*» (1992), «*Про захист населення від інфекційних хвороб*» (2000), «*Про систему громадського здоров'я*» (2022), «*Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів*» (1997) [8, с. 10; 9, с. 83; 11, с. 140].

Водночас норми, що встановлені з метою запобігання та боротьби із захворюваннями, наявні також у законах України «*Про протидію захворюванню на туберкульоз*» (2001), «*Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ*» (1991), «*Про ветеринарну медицину*» (2021), «*Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин*» (2015), тощо. За таких умов виникає питання про необхідність відмежування досліджуваного складу злочину (ст. 325 КК) від складів кримінальних правопорушень, передбачених статтями 130 «*Зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хвороби*», 131 «*Неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хвороби*», 251 «*Порушення ветеринарних правил*» КК України. На підтвердження цієї тези наведемо, наприклад, висновки В. Є. Михайлова, який, досліджуючи відповідальність за зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншою невиліковною інфекційною хвороби (ст. 130 КК), справедливо вказує, що суспільно небезпечне діяння як ознака об'єктивної сторони цього злочину за своїм юридичним змістом є порушенням вимог профілактики поширення відповідних інфекційних хвороб [12, с. 12].

Аби з'ясувати зміст та рівень формалізації правил і норм, відповідальність за порушення яких встановлено ст. 325 КК України, слід насамперед звернути увагу на положення Закону України «Про систему громадського здоров'я», котрим визначено поняття *державних медико-санітарних правил*. Під цими правилами Закон розуміє обов'язкові для виконання заходи та вимоги, необхідні для забезпечення державних медико-санітарних нормативів, недотримання яких створює загрозу здоров'ю й життю людини та майбутніх поколінь, а також загрозу виникнення і поширення інфекційних та масових неінфекційних хвороб (отруєнь) серед населення [13]. Ці правила (які включають державні санітарні, санітарно-гігієнічні, санітарно-протиепідемічні, санітарно-епідеміологічні правила і норми, державні санітарні регламенти тощо) затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, яким наразі є Міністерство охорони здоров'я України. До таких актів МОЗ України відносяться, наприклад, накази від 12.05.2010 № 400 «Про затвердження Державних санітарних норм та правил «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною», від 17.03.2011 № 145 «Про затвердження Державних санітарних норм та правил утримання територій населених місць», від 08.06.2015 № 325 «Про затвердження Державних санітарно-протиепідемічних правил і норм щодо поводження з медичними відходами», від 24.01.2008 № 26 «Про затвердження Державних санітарних норм і правил «Організація роботи лабораторій при дослідженні матеріалу, що містить біологічні патогенні агенти I–IV груп патогенності, молекулярно-генетичними методами» тощо. Цей останній нормативний акт свідчить про те, що санітарні правила передбачають не тільки обов'язки суб'єктів господарювання щодо забезпечення населення доброякісними, безпечними для здоров'я харчовими продуктами та питною водою, запобігання забрудненню збудниками інфекційних хвороб відкритих водойм і ґрунту, утримання в належному санітарному стані територій населених пунктів, місць масового відпочинку населення та рекреаційних зон, але й вимоги до персоналу мікробіологічних лабораторій щодо порядку проведення робіт з інфекційним матеріалом задля недопущення зараження чи вивільнення патогенів у довкілля. Це вказує на необхідність відмежування складу досліджуваного злочину також від складу порушення правил поводження з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами (ст. 326 КК).

Однак санітарні правила й норми, за порушення яких встановлено відповідальність у ст. 325 КК України, містяться не тільки в згаданих законах і підзаконних актах МОЗ України, але й в актах Уряду (наприклад, у постанові Кабінету Міністрів України від 22.08.2011 № 893 «Про затвердження Правил санітарної охорони території України») та інших уповноважених центральних органів виконавчої влади. Це обумовлено тим, що в диспозиції досліджуваної кримінально-правової норми відсутня пряма вказівка на джерела права, в яких можуть бути формалізовані відповідні правила й норми. З огляду на це Г. З. Яремко до нормативних актів, приписи яких використовуються для конкретизації змісту диспози-

ції кримінально-правової норми, передбаченої ст. 325 КК України, цілком доречно відносить також такі, що встановлюють *ветеринарно-санітарні правила*, наприклад: наказ Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України «Про затвердження Правил передзабійного ветеринарного огляду тварин і ветеринарно-санітарної експертизи м'яса та м'ясних продуктів» (2002), наказ Головного державного інспектора ветеринарної медицини України «Про затвердження Ветеринарно-санітарних правил для суб'єктів господарювання (підприємств, цехів) з переробки птиці та виробництва яйцепродуктів, Правил ветеринарно-санітарної експертизи яєць свійської птиці» (2001) тощо [14, с. 346]. Адже такі правила запроваджуються, зокрема, з метою забезпечення життя й здоров'я людей від ризиків, пов'язаних із хворобами тварин, включаючи *зоонози (антропозоонози)* – інфекційні хвороби, що передаються людям від тварин. Зазначене вказує на необхідність розмежування досліджуваної норми із такою, що встановлює кримінальну відповідальність за порушення ветеринарних правил (ст. 251 КК).

Визначаючи межі формалізації правил і норм, про які йдеться в диспозиції досліджуваної кримінально-правової норми, автор не підтримує думку про можливість звернення до будь-яких джерел права незалежно від їх юридичної сили, а поділяє позицію В. О. Гацелюка та інших науковців, які не відносять до джерел кримінального права, зокрема в сенсі ст. 325 КК України, відповідні рішення місцевих органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування з огляду на їх тимчасовий, локальний, обмежений кордонами окремих адміністративно-територіальних одиниць характер та порядок оприлюднення [6, с. 106; 9, с. 86–87].

Тож, під *правилами та нормами*, порушення яких становить діяння як обов'язкову ознаку об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 325 КК України, слід розуміти встановлені законодавчими та підзаконними актами Уряду, МОЗ України та інших уповноважених центральних органів виконавчої влади обов'язкові для виконання заходи та вимоги, необхідні для забезпечення державних санітарних нормативів, недотримання яких створює загрозу виникнення та поширення інфекційних і масових неінфекційних хвороб (отруєнь) серед населення.

Порушення таких правил і норм може вчинятися як дією, так і бездіяльністю у вигляді невиконання, недотримання або неналежного виконання відповідних заходів, вимог, обов'язків. Фактично винна особа створює умови потрапляння збудників хвороб до організму інших осіб. Зокрема, такими суспільно небезпечними діяннями можуть бути розміщення складів пестицидів та мінеральних добрив, полігонів твердих відходів, тваринницьких і птахівничих підприємств та інших об'єктів, що створюють загрозу мікробного забруднення води, у межах відповідної санітарної зони; незабезпечення госпіталізації, обстеження та лікування осіб, стосовно яких є підозра на особливо небезпечну інфекційну хворобу; забезпечення населення недоброякісними, небезпечними для здоров'я харчовими продуктами та питною водою тощо.

Наступною конструктивною ознакою об'єктивної сторони основного складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 325 КК України, є наслідок у формі *поширення епідемічних або інших інфекційних хвороб, а також масових неінфекційних захворювань (отруєнь)*. Більшість дослідників залишили поза науковою увагою питання визначення змісту дефініції «поширення хвороби», яка, вочевидь, безпосередньо впливає на кваліфікацію цього кримінального правопорушення. Висвітлюючи «оціночність» цього поняття, А. В. Ландіна справедливо відзначає, що зі змісту норми, передбаченої ст. 325 КК України, «незрозуміло, що законодавець передбачає під поширенням захворювання: зараження окремої людини цією хворобою чи лише поширення її у повітрі?» [10, с. 82] Однак дослідниця залишає своє питання без відповіді. Одним із небагатьох тлумачень поширення епідемічного та іншого інфекційного захворювання, масового неінфекційного захворювання (отруєння) є визначення, сформульоване І. А. Вартильською в науково-практичному коментарі КК України: це «збільшення кількості випадків захворювання на одну й ту саму хворобу значної кількості людей» [15, с. 747]. Проте категорія «значна кількість» є таким самим оціночним поняттям.

Відповідно до тлумачного словника української мови, поширюватися (про хворобу) – передаватися від одного до іншого, охоплюючи велику кількість людей [16, с. 1098]. Водночас очевидно, що за такого визначення термін «поширення» не можна застосувати до масових неінфекційних захворювань (отруєнь), адже контагіозність (заразність, тобто коли інфікована людина сама стає джерелом інфекції) є властивістю саме інфекційних хвороб.

Звернення до положень спеціального галузевого законодавства (законів України «Про систему громадського здоров'я», «Про захист населення від інфекційних хвороб», наказів МОЗ України «Про затвердження Порядку проведення епідеміологічного обстеження (розслідування) епідемій та спалахів інфекційних хвороб» (2021), «Про затвердження критеріїв, за якими визначаються випадки інфекційних та паразитарних захворювань, які підлягають реєстрації» (2015) тощо) дозволяє стверджувати, що поширення інфекційної або масової неінфекційної хвороби позначається такими дефініціями, як «спалахи» й «епідемії».

Спалах інфекційної хвороби Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» визначає як декілька захворювань на інфекційну хворобу, пов'язаних між собою спільним джерелом¹ та (або) фактором передачі інфекції², а Закон України «Про систему громадського здоров'я» – як один або декілька випадків таких захворювань. На практиці під спалахом інфекційної хвороби розуміють принаймні декілька випадків захворювання на неї. Так, у щорічному звіті МОЗ України про стан здоров'я населення повідомляється, що у 2022 році в Україні

¹ Джерело інфекції – людина або тварина, заражені збудниками інфекційної хвороби.

² Фактори передачі інфекції – забруднені збудниками інфекційних хвороб об'єкти середовища життєдіяльності людини (повітря, ґрунт, вода, харчові продукти, продовольча сировина, кров та інші біологічні препарати, медичні інструменти, предмети побуту тощо), а також заражені збудниками інфекційних хвороб живі організми, за участю яких відбувається перенесення збудників інфекційних хвороб від джерела інфекції до інших осіб.

було зареєстровано 63 спалахи інфекційних хвороб, внаслідок яких постраждало 556 осіб. Водночас до цієї статистики не включено зафіксовані «поодинокі випадки» захворювань на такі особливо небезпечні інфекційні хвороби, як бруцельоз (1), кліщовий вірусний енцефаліт (1), геморагічна гарячка з нирковим синдромом (1), сказ (2), туляремія (2) тощо [1, с. 16–19].

Епідемію визначено Законом України «Про систему громадського здоров'я» як виникнення на певній території за певний проміжок часу випадків інфекційної або неінфекційної хвороби, специфічної поведінки, пов'язаної зі здоров'ям, або інших подій, пов'язаних із здоров'ям, які перевищують середні багаторічні показники або достовірно перевищують нормальне очікування за відомими або невідомими раніше критеріями та впливають або мають тенденцію до одночасного впливу на непропорційно велику кількість людей у межах населення території. Кількість випадків, що свідчать про наявність епідемії, залежить від збудника, чисельності та типу населення, яке зазнало впливу, попереднього досвіду чи відсутності контакту з хворобою, часу та місця виникнення. Наприклад, епідемію грипу фіксують, коли показники захворюваності на грип і ГРВІ перевищують епідемічний поріг середнього рівня інтенсивності [17]. Зокрема, цьогоріч цей поріг становить 649,71 на 100 000 (в той час, як фактичний показник захворюваності на ГРВІ, включно із COVID-19, станом на 16.02.2025 становить 573,6 на 100 000 населення) [18].

Визначаючи термін «масові неінфекційні хвороби» як отруєння та інші ураження, зумовлені впливом біологічних, фізичних, хімічних чи соціальних чинників середовища життєдіяльності, означений Закон взагалі не вказує конкретну кількість випадків таких захворювань для визнання останніх масовими. У цьому контексті певним орієнтиром, на нашу думку, можуть бути Класифікаційні ознаки надзвичайних ситуацій (2018), де в розділі II «Надзвичайні ситуації природного характеру» пунктами 27–37 визначені порогові значення (кількість потерпілих осіб) щодо отруєнь і захворювань на небезпечні та особливо небезпечні інфекційні хвороби [19].

Зважаючи на викладене, пропонуємо під *поширенням епідемічних або інших інфекційних хвороб, а також масових неінфекційних захворювань (отруєнь)* як об'єктивною ознакою складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 325 КК України, розуміти випадки захворювань на відповідну хворобу, кількість яких відповідає встановленим пороговим значенням та має тенденцію до збільшення, обумовлену видом інфекції, особливостями її осередку, джерела та факторів передачі.

За таких умов для складу досліджуваного злочину, попри відсутність прямої вказівки в диспозиції цієї кримінально-правової норми, характерною об'єктивною ознакою є потерпілі – особи, яких було інфіковано (поставлено в небезпеку інфікування) збудником хвороби внаслідок порушення санітарних правил і норм.

У цьому контексті зазначимо, що кримінальна відповідальність за зараження двох і більше осіб інфекційною хворобою передбачена, крім того, ч. 3 ст. 130

«Зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби», ч. 2 ст. 131 «Неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження особи вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби» та ч. 2 ст. 133 «Зараження венеричною хворобою» КК України. Своєю чергою кримінально-правова заборона дій, спрямованих на масове отруєння, поширення епідемій та епізоотій, встановлена в ст. 113 «Диверсія» КК України.

За таких умов потребує з'ясування питання формалізації та конкретизації хвороб, за поширення яких встановлено відповідальність у ст. 325 КК України. Відразу зазначимо, що чинне законодавство України не містить переліків ані «епідемічних хвороб», ані «масових неінфекційних захворювань». Натомість існує Перелік особливо небезпечних та небезпечних інфекційних хвороб (2024) [20], який розроблено МОЗ України на виконання приписів ст. 18 Закону України «Про систему громадського здоров'я». До списку таких хвороб увійшли 39 особливо небезпечних (карантинних (чума, холера, жовта гарячка) та інших: СНІД, носійство ВІЛ-інфекції, туберкульоз, сибірка, сказ тощо) та 31 небезпечна інфекційна хвороба (сальмонельози, гострі кишкові інфекції, харчові токсикоінфекції встановленої та невстановленої етіології, кір, краснуха, вірусні гепатити, сифіліс, гонорея, лямбліоз, аскаридоз тощо).

Водночас в інтересах епідеміологічного нагляду, зокрема з метою попередження поширення інфекційних хвороб, відповідно до ст. 35 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» МОЗ України затверджено Перелік інфекційних хвороб, що підлягають реєстрації (2020), до якого включено а) хвороби, що мають міжнародне значення та вимагають негайного реагування, б) інфекції, що можуть викликати значний рівень захворюваності/смертності, в) інфекції та/або стани, щодо ідентифікації яких відсутні ефективні методи епідеміологічного нагляду та контролю [21]. Цей перелік відповідає Міжнародній статистичній класифікації хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я Десятого перегляду (МКХ-10) і здебільшого дублює інфекційні хвороби, передбачені попереднім переліком, однак містить і такі, що до останнього не увійшли: наприклад, гранулоцитарний анаплазмоз людини, гемофільна та хантавірусна інфекції, хвороба Кройцфельда – Якоба тощо.

Також існує Перелік нозологічних форм інфекційних хвороб, що мають міжнародне значення (2011), який є додатком до Правил санітарної охорони території України, затверджених Кабінетом Міністрів відповідно до ст. 28 Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб» [22]. Попри схожість за назвою на першу групу інфекційних хвороб попереднього переліку, за змістом вони різняться. Зокрема, урядовий перелік не містить такі особливо небезпечні хвороби, як Ку-гарячка, вірусна хвороба Чикунгунья, хвороби, спричинені вірусом Зіка, грип А (H1N1) та А (H5N1), утім включає 5 нозологічних форм (гарячка Ласса, хвороби, спричинені вірусами Марбург і Ебола, геморагічні гарячки Мачупо і Хунін), які не увійшли до попереднього.

Порівняний аналіз чинних переліків інфекційних хвороб свідчить, що всі вони відрізняються за формою та змістом. Водночас Перелік (2024), попри невідповідність МКХ-10, є найбільш повним та класифікованим за ступенем небезпечності для людини, тож при кваліфікації відповідних протиправних посягань за ст. 325 КК України слід, на нашу думку, керуватися передусім цим нормативним актом. Хоча вважаємо допустимим посилення і на інші згадані переліки, якщо небезпечну хворобу, що протиправно поширюється, Переліком (2024) не передбачено. За таких умов доцільно звернути увагу на той факт, що у ст. 325 КК України встановлено кримінальну відповідальність за поширення (загрозу поширення) не будь-якої інфекційної хвороби, а лише такої, яка є небезпечною або особливо небезпечною для людини, що визначено відповідною правовою нормою.

У цьому контексті зазначимо, що з огляду на відсутність у вітчизняному законодавстві у сфері охорони здоров'я тлумачення термінів «невеличкова інфекційна хвороба» і «венерична хвороба», використаних законодавцем у диспозиціях норм, передбачених статтями 130, 131, 133 КК України, правозастосувач при кваліфікації відповідних протиправних посягань також вимушений звертатися до згаданих переліків інфекційних хвороб [23, с. 106–107].

Окрім того, значна частина інфекційних хвороб людини має тваринне походження, тобто є зоонозами (антропозоонозами). Так, Перелік хвороб тварин, що підлягають повідомленню (2022), затверджений Міністерством аграрної політики та продовольства України [24], містить такі хвороби, як бруцельоз, енцефаломієліт (венесуельський, східний і західний), віспа, Ку-лихоманка, лептоспіроз, лихоманки долини Ріфт, Західного Нілу, лістеріоз, пастерельоз, сап, сибірка, сказ, туберкульоз, туляремія, ящур, які водночас визначені Переліком МОЗ України (2024) як особливо небезпечні інфекційні хвороби людини. Тобто порушення ветеринарно-санітарних правил (ст. 251 КК України) може спричинити не тільки епізоотію, але й поширення таких зоонозів серед населення, аж до епідемії.

Іншим проблемним моментом досліджуваного складу кримінального правопорушення є наявність в ч. 1 ст. 325 КК України такої об'єктивної ознаки, як *створення загрози* поширення епідемічних або інших інфекційних хвороб, а також масових неінфекційних захворювань (отруєнь) у вигляді завідомої можливості спричинення поширення зазначених захворювань. В. І. Борисов і Д. П. Євтеєва зазначають, що у правозастосувача мають виникнути труднощі при відмежуванні порушень адміністративно-правового характеру, передбачених ст. 44–3 КУпАП, від кримінальних правопорушень, що пов'язані зі створенням загрози спричинення шкоди, зазначеної в ч. 1 ст. 325 КК України [7, с. 82]. А. А. Вознюк і С. С. Чернявський вважають, що такий наслідок «фактично розмиває межі між відповідним злочином і адміністративним правопорушенням, адже більшість порушень правил щодо карантину людей (ст. 44–3 КУпАП) потенційно може сприяти поширенню вірусних інфекцій» [8, с. 12].

Слід зауважити, що диспозиція вказаної адміністративно-правової норми не передбачає будь-яких наслідків порушення суб'єктом санітарно-гігієнічних

та санітарно-протиепідемічних правил і норм. Тож основною розмежувальною ознакою тут є не абстрактна (потенційна), а реальна можливість поширення інфекційних хвороб, а також масових неінфекційних захворювань (отруєнь), тобто створена суб'єктом правопорушення реальна біологічна загроза. У попередній публікації автор детально зупинився на характеристичні критеріїв визначення такої небезпеки реальною [25, с. 250–253], тому не повторюватимемо їх у цій роботі.

Так, відверто помилковим виглядає рішення Червонозаводського районного суду м. Харкова щодо визнання винним директора суб'єкта господарської діяльності, який всупереч вимог постанов Кабінету Міністрів України «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» та «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2», розуміючи, що його дії можуть призвести до розповсюдження цієї гострої респіраторної хвороби, 19.07.2020 в період з 23:00 до 07:00 організував роботу персоналу ресторану, «що супроводжувалось обслуговуванням із надання послуг громадського харчування, чим порушив вимоги вищевказаних нормативно-правових актів» [26]. А вже з матеріалів цієї справи очевидно, що йдеться лише про порушення карантинних обмежень, а жодних фактів, які би свідчили про реальність біологічної загрози, судом не встановлено.

Зазначимо також, що створення біологічної небезпеки є також одним із альтернативних наслідків складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 326 КК України (порушення правил поведінки з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами). Інакше кажучи, за вказаними ознаками ці делікти створення біологічної небезпеки є суміжними й потребують розмежування.

Характеризуючи суб'єктивну сторону порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням, науковці єдині в думці, що таке діяння може бути вчинено як умисно, так і через необережність. Однак щодо психічного ставлення суб'єкта до наслідків такого порушення позиції вчених різняться. Одні вважають, що в даному випадку можлива тільки необережність [27, с. 425; 28, с. 38], інші переконані, що ставлення до загрози поширення інфекційних хвороб чи масових отруєнь можливе у виді непрямого умислу [5, с. 190; 29, с. 633], а окремі взагалі стверджують про наявність прямого або непрямого умислу до наслідку у вигляді загрози поширення таких захворювань [30, с. 1011].

Зазначимо, що висновки науковців про умисну форму вини в складі створення біологічної небезпеки, передбаченому ч. 1 ст. 325 КК України, ґрунтуються на терміні «завідомо», застосованому в диспозиції досліджуваної кримінально-правової норми. Так, Г. М. Анісімов зазначає, що про вчинення кримінального правопорушення лише з умисною формою вини свідчить указівка в диспозиції

на завідомість дій. Термін «завідомо» є «способом вказівки в тексті закону на те, що суб'єкту при вчиненні діяння було заздалегідь відомо про наявність тих чи інших обставин, що мають істотне значення для кваліфікації кримінального правопорушення, що він достовірно знав про ці обставини» [31, с. 205]. В. О. Навроцький за результатами аналізу використання поняття завідомості в статтях Особливої частини КК України також дійшов висновку, що завідомість є неодмінним атрибутом будь-якого умисного злочину. «Вчинення посягання за наявності завідомості означає, що особа точно, достовірно, без сумнівів знає про фактичні обставини, які стосуються або усвідомлення суспільної небезпеки вчинюваного діяння, або ж передбачення суспільно небезпечних наслідків, які настануть внаслідок посягання, твердо переконана у відповідних обставинах» [32, с. 373]. Тобто в нашому випадку особа, свідомо порушуючи санітарні правила й норми, не має сумнівів у тому, що її дії створюють цілком реальну загрозу поширення інфекційної хвороби або масового отруєння. Вважаємо, що саме з таких міркувань виходив законодавець, коли криміналізував порушення встановлених правил дотримання біологічної безпеки у відповідній сфері.

Водночас, якщо звернути увагу на зміст вольового моменту умислу, то з впевненістю можемо зробити висновок, що суб'єкт не ставить до можливості поширення інфекційної хвороби або масового отруєння як до потрібної йому події, не прагне створення такої біозагрози, однак внутрішньо з цим погоджується. Таке вольове ставлення особи до факту створення її діянням ситуації біологічної небезпеки характерно для непрямого умислу.

Зважаючи на викладене, вважаємо, що використаний законодавцем термін «завідомо» в диспозиції кримінально-правової норми, передбаченої ч. 1 ст. 325 КК України, свідчить про те, що із суб'єктивної сторони це кримінальне правопорушення (делікт створення біологічної небезпеки) характеризується умисною формою вини, зокрема у виді непрямого умислу. Що ж стосується матеріальних складів (простого й кваліфікованого) досліджуваного злочину, які передбачають суспільно небезпечні наслідки у вигляді поширення інфекційних хвороб чи масових отруєнь (ч. 1 ст. 325), загибелі людей або настання інших тяжких наслідків (ч. 2 ст. 325), то суб'єктивна сторона тут характеризується складною формою вини (умисним порушенням санітарних правил і норм та кримінальною протиправною самовпевненістю до суспільно небезпечних наслідків) або необережністю у виді кримінальної протиправної недбалості (як до порушення правил, так і до наслідків таких діянь).

Кримінально-правовою доктриною не вироблено також єдиної позиції щодо суб'єкта досліджуваного злочину. Одні науковці (В. І. Борисов, Ю. О. Данілевська, О. О. Дудоров, Д. В. Каменський, Н. Є. Маковецька, Є. В. Фесенко, М. І. Хавронюк, Г. В. Чеботарьова, Г. З. Яремко та ін.) стверджують, що суб'єкт порушення санітарних правил і норм є спеціальним, інші (М. О. Акімов, Ю. В. Баулін, А. О. Байда, І. А. Вартилицька, А. А. Вознюк, В. О. Гацелюк, С. О. Мазепа, І. О. Харь, С. С. Чернявський та ін.) аргументують, що в ст. 325 КК України йдеться про загального суб'єкта кримінального правопорушення.

Зокрема, прибічники першої позиції вважають, що суб'єктом злочину, передбаченого ст. 325 КК України, є лише особи, до службових, професійних та іншого роду обов'язків яких входить дотримання правил і норм, установлених із метою запобігання епідемічним та іншим інфекційним хворобам та масовим отруєнням і боротьби з ними. Це можуть бути працівники органів санітарно-епідемічного нагляду, інших органів державної влади, місцевого самоврядування, службові особи підприємств, установ і організацій, громадяни-підприємці тощо [30, с. 1011]. Наприклад, Є. В. Фесенко, аргументуючи такі висновки, зазначає, що відповідальними за порушення правил, які встановлюються і функціонують у сфері охорони здоров'я, можуть бути не будь-які особи, а лише ті, на яких покладено обов'язок дотримуватися цих правил [5, с. 203].

Не погоджуючись з такою позицією, А. А. Вознюк і С. С. Чернявський вважають, що окремі санітарні правила й норми щодо запобігання інфекційним хворобам і масовим отруєнням стосуються загальних суб'єктів, зокрема диспозиція ст. 325 КК України не містить жодних указівок на спеціального суб'єкта, а санкція не передбачає покарання у вигляді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю [8, с. 13].

Ю. Ю. Забуга і Т. О. Михайліченко здійснили аналіз 25 обвинувальних вироків, ухвалених упродовж 2010–2023 років за ст. 325 КК України, та зробили висновок, що судова практика визнає суб'єктом злочину, передбаченого ст. 325 КК України, виключно спеціального суб'єкта, яким є особа, зобов'язана дотримуватися вимог санітарного законодавства, враховуючи зміст її службових, професійних або інших обов'язків. Однак дослідниці такий підхід суддів вважають помилковим [4, с. 139]. Свою точку зору вони аргументують положеннями Закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб», якими на осіб, що хворіють на інфекційні хвороби чи є бактеріоносіями, покладено обов'язки вживати рекомендованих медичними працівниками заходів для запобігання поширенню інфекційних хвороб, виконувати вимоги та рекомендації медичних працівників щодо порядку та умов лікування тощо (ст. 20), а особи, які підпадають під критерії, визначені в рішенні про встановлення карантину, підлягають обсервації та самоізоляції (ст. 31). Водночас більш ніж очевидним є той факт, що в зазначених положеннях Закону йдеться не про будь-яких фізичних осіб, а виключно про певні їх категорії: хворих, носіїв збудників хвороб, контактних та інших осіб, стосовно яких існує обґрунтований ризик інфікування або поширення ними хвороби.

Оскільки коло суб'єктів цього кримінального правопорушення є обмеженим, то відповідно до ч. 2 ст. 18 КК України такі суб'єкти є спеціальними. Тому автор підтримує висновки першої групи вчених, зокрема які вважають, що суб'єктом порушення санітарних правил та норм може бути лише особа, яка зобов'язана їх дотримувати.

3.2 Відмежування складу порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням від складів кримінальних правопорушень, які мають із ним спільні ознаки

У ході визначення змісту конструктивних об'єктивних і суб'єктивних ознак складу порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням (ч. 1 ст. 325 КК), нами встановлено, що досліджуваний склад злочину потребує відмежування від складів кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 113, ч. 3 ст. 130, ч. 2 ст. 131, ч. 2 ст. 133, ст. 251, ч. 1 ст. 326 КК України, які мають із ним спільні об'єктивні ознаки. Зауважимо, що попри розміщення відповідних норм у різних розділах Особливої частини КК, їх об'єднує характер суспільної небезпечності, який, як відомо, визначається цінністю об'єкта кримінально-правової охорони, на заподіяння шкоди якому спрямоване посягання. Таким об'єктом автор вбачає суспільні відносини у сфері забезпечення біологічної безпеки. У даному випадку йдеться про одну зі складових цього феномену – захищеність організмів *людей* від загроз біологічного походження.

Не можна не погодитися з Л. П. Брич, що «виявлення відмінності між складами злочинів зі спільними ознаками, в чому полягає один із аспектів розмежування складів злочинів, є умовою правильного вибору норми, яка передбачає склад злочину, що міститься у вчиненому діянні, що є однією зі складових процесу кримінально-правової кваліфікації» [33, с. 53].

Дії, що полягають у порушенні санітарних правил і норм, яке завідомо може спричинити поширення інфекційних хвороб та масових отруєнь (ч. 1 ст. 325 КК), за зовнішніми ознаками подібні до дій, спрямованих на масове отруєння, поширення епідемій чи епізоотій (ч. 1 ст. 113 КК). Зазначимо, що диспозиція кримінально-правової норми про відповідальність за диверсію не передбачає способів учинення таких біонебезпечних дій, тож вони можуть бути будь-якими, наприклад, забруднення інфекційним матеріалом об'єктів водопостачання; зараження збудниками інфекційних хвороб тварин і комах; поширення патогенних агентів у громадських місцях; отруєння токсинами чи іншими отрутами харчових продуктів і продовольчої сировини тощо. Інакше кажучи, такі диверсійні дії фактично можуть становити порушення санітарних правил і норм і завідомо можуть спричинити поширення небезпечних захворювань. Водночас для складу диверсії такі об'єктивні ознаки, як порушення спеціальних правил та створення небезпеки поширення хвороб не є конститутивними. Ба більше, диверсія – це злочин із формальним складом (деякі науковці вказують навіть на усічений склад диверсії [27, с. 33; 34, с. 268]), тож не вимагає настання будь-яких суспільно небезпечних наслідків. Відмежування диверсії в зазначених формах від досліджуваного складу злочину слід також проводити за суб'єктивними ознаками. Зокрема, для диверсії, на відміну від порушення санітарних правил і норм, характерним є загальний суб'єкт (зі зниженим віком настання кримінальної відповідальності), а суб'єктивна сторона цього злочину проти основ національної безпеки характеризується виною

виключно у формі прямого умислу й спеціальною метою – ослаблення держави. Санітарні правила і норми винна особа при вчиненні злочину, передбаченого ст. 325 КК України, також може порушувати з прямим умислом, однак у цьому випадку вона не бажає настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді поширення захворювань і тим більше не ставить собі за мету зашкодити державі, зокрема знизити її потенціал у відповідній сфері. Отже, ці злочини відрізняються за змістом і спрямованістю умислу, і це, як видається, є їх головною розмежувальною ознакою.

Як ми зазначали вище, об'єктивні ознаки кваліфікованих складів зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (ч. 3 ст. 130, ч. 2 ст. 131 КК), а також зараження венеричною хворобою (ч. 2 ст. 133 КК) є схожими із зовнішньою стороною складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 325 КК України. Зокрема, подібним є наслідок відповідних суспільно небезпечних діянь: зараження, себто інфікування кількох осіб збудником інфекційної хвороби, що за змістом фактично становить поширення такої хвороби.

Частина 1 ст. 131 КК містить описання суспільно небезпечного діяння (неналежне виконання своїх професійних обов'язків), а також суб'єкта цього кримінального правопорушення (медичний, фармацевтичний або інший працівник). Неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження інших осіб, може вчинятись як шляхом дії, так і бездіяльності, та полягає в неякісному виконанні протиепідемічних заходів, метою проведення яких є запобігання поширенню інфекційних хвороб, локалізація та ліквідація їх осередків, спалахів та епідемій [35, с. 109]. Суб'єкт цього злочину спеціальний, зокрема медичний, фармацевтичний або інший працівник, в обов'язки якого входить недопущення розповсюдження хвороб. До категорії «інший працівник» відносять осіб, які у зв'язку з виконанням своїх професійних обов'язків наділені відповідними знаннями про заходи недопущення інфікування інших осіб (державні ветеринарні інспектори, працівники, які надають косметичні послуги, перукарі та ін.) [36, с. 68]. Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується як необережною формою вини у виді кримінальної протиправної недбалості до діяння та наслідків, так і складною – умисним вчиненням діяння та необережним (самовпевненим) ставленням до наслідків [37, с. 246]. Тобто спільними для цього та досліджуваного складів кримінальних правопорушень є всі об'єктивні та суб'єктивні ознаки. За таких умов фактично йдеться про конкуренцію загальної й спеціальної норм, де загальною виступає порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням (ч. 1 ст. 325 КК), а спеціальною – неналежне виконання професійних обов'язків, що спричинило зараження вірусом невиліковної інфекційної хвороби двох чи більше осіб (ч. 2 ст. 131 КК). За правилами кваліфікації при конкуренції загальної й спеціальної норм застосуванню підлягає спеціальна норма і додаткової кваліфікації за загальною нормою не потребує [31, с. 425].

Указана спеціальна норма конкретизує як ознаки спеціального суб'єкта, так і знаряддя вчинення кримінального правопорушення – вірус імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби. У цьому контексті зазначимо, що використаний законодавцем термін «невиліковна інфекційна хвороба, що є небезпечною для життя людини» не зустрічається в спеціальному галузевому законодавстві у сфері охорони здоров'я, тому кримінально-правова доктрина пропонує під згаданою хворобою розуміти таку, щодо якої в медичній науці та практиці відсутні належним чином апробовані й дозволені до застосування методи й засоби лікування, і яка при закономірному її розвитку через більш чи менш тривалий проміжок часу після інфікування призводить до смерті в більшості випадків [38, с. 34; 39, с. 84], а також, яка може викликати у хворого *інкурабельність* – стан, за якого загальні або місцеві зміни, що спостерігаються при патологічному процесі, виключають можливість врятувати життя людини чи повністю відновити здоров'я та працездатність (довічно зберігається можливість загострення захворювання, адже потерпілий залишається носієм інфекції). До такої категорії хвороб учені відносять, наприклад, гепатит С і туберкульоз [40, с. 64].

Диспозиції кримінально-правових норм, передбачених частинами 2, 3 ст. 130 і ст. 133 КК України, також указують на суб'єктів цих кримінальних правопорушень, якими є особи, що хворіють на відповідні інфекційні хвороби (є носіями збудників цих хвороб). Водночас такі норми не містять будь-яких указівок щодо характеру вчинюваних діянь. Ураховуючи бланкетність цих норм, звернення до положень законів України «Про захист населення від інфекційних хвороб», «Про протидію захворюванню на туберкульоз», «Про протидію поширенню хвороб, зумовлених вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ), та правовий і соціальний захист людей, які живуть з ВІЛ» дозволяє стверджувати, що з об'єктивної сторони діяння, передбачені ч. 3 ст. 130 і ч. 2 ст. 133 КК становлять порушення визначених правил профілактики зараження ВІЛ, туберкульозом, венеричними та деякими іншими інфекційними хворобами.

Із суб'єктивної сторони заподіяння суспільно небезпечних наслідків, передбачених ч. 3 ст. 130 КК, тобто зараження інших осіб вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби можливе лише внаслідок кримінальної протиправної самовпевненості, оскільки при умисному зараженні відповідальність настає за ч. 4 ст. 130 КК, а вказівка в диспозиції на знання про носійство вірусу виключає можливість зараження за протиправної недбалості [41, с. 221]. Тож і в цьому випадку кваліфікацію відповідних протиправних посягань необхідно здійснювати, виходячи із правила конкуренції загальної та спеціальної норм – *lex specialis derogate legi generali*. Якщо ж у вчиненому діянні відсутня хоча б одна ознака спеціальної норми, кваліфікація здійснюється за загальною нормою. Наприклад, якщо небезпечна інфекційна хвороба, вірусоносієм якої є суб'єкт злочину та якою він заражає інших осіб, не відповідає ознакам «невиліковної», такі протиправні діяння слід кваліфікувати за загальною нормою, тобто за ч. 1 ст. 325 КК України.

Інший стан справ із суб'єктивною стороною зараження венеричною хворобою двох чи більше осіб (ч. 2 ст. 133 КК), зокрема виною, яка характеризується як прямим, так і непрямим умислом або ж кримінальною протиправною самовпевненістю [42, с. 319]. Зважаючи, що за цією суб'єктивною ознакою склад зараження венеричною хворобою відрізняється від досліджуваного складу злочину (зокрема, можливим бажанням інфікувати інших осіб інфекційною хворобою, що передається переважно статевим шляхом), тут маємо справу не з конкуренцією норм, а з розмежуванням суміжних складів кримінальних правопорушень. Окрім того, більшість венеричних хвороб, за виключенням сифілісу й гонореї, не увійшли до Переліку особливо небезпечних та небезпечних інфекційних хвороб (2024), на який спирається правозастосувач при кваліфікації порушення санітарних правил і норм (ст. 325 КК), тож розмежування із досліджуваним складом злочину потрібно здійснювати і за знаряддям вчинення кримінального правопорушення – конкретним збудником інфекційної хвороби.

Із складом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 325 КК України, суміжним є і склад порушення ветеринарних правил (ст. 251 КК України). Вони співпадають за суб'єктивними ознаками, зокрема психічне ставлення винної особи до протиправного посягання та його наслідків є тотожним, а ознаки суб'єкта порушення ветеринарних правил повністю охоплюються ознаками суб'єкта порушення санітарних правил і норм. Розмежувальними ознаками між ними є зміст суспільно небезпечного діяння, тобто порушення яких саме правил мало місце, а також вид наслідків.

Ветеринарні правила можна визначити як установлені законодавством заходи, процедури та вимоги (включно із ветеринарно-санітарними нормативами безпеки), невиконання яких створює загрозу виникнення та поширення хвороб тварин, хвороб, спільних для тварин і людей, та харчових отруєнь.

Перелік нормативних актів, які містять відповідні вимоги та обов'язкові для виконання заходи, досить великий. Водночас ветеринарні правила, які встановлені з метою запобігти поширенню як епізоотії, так і епідемії, якщо не охоплюються санітарними правилами і нормами, то якнайменше значною мірою співпадають. Тож основну, на нашу думку, увагу при розмежуванні слід зосередити на суспільно небезпечних наслідках: спричиненні інфікування тварин або тварин і людей. Термін «інші тяжкі наслідки», використаний у диспозиції кримінально-правової норми, передбаченої ст. 251 КК, не можна трактувати як зараження чи отруєння людей, адже з огляду на визначений законодавцем об'єкт кримінально-правової охорони такі суспільно небезпечні наслідки включають лише шкоду для довкілля, яка стосується тваринного світу [33, с. 468]. Тому в разі, якщо порушення правил, спрямованих на недопущення поширення зоонозів (антропозоонозів), призвело до поширення такої хвороби і на тварин, і на людей, такий злочин слід кваліфікувати як ідеальну сукупність кримінальних правопорушень, передбачених ст. 251 і ч. 1 ст. 325 КК України, адже у випадку ідеальної сукупності однією дією (бездіяльністю) вчиняються два або більше різнорідних кримі-

нальних проступків чи злочинів, передбачених різними статтями (частинами статті) КК [31, с. 398].

Склад порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням має також спільні об'єктивні та суб'єктивні ознаки зі складом порушення правил поведження з мікробіологічними або іншими біологічними агентами чи токсинами (ст. 326 КК). Зокрема, ознаки суб'єкта цих кримінальних правопорушень співпадають (як ціле – ст. 325 і частка – ст. 326). Діяння, яке за формою є порушенням відповідних правил (також фактично охоплюються санітарними правилами і нормами), за змістом становить конкретні маніпуляції (зберігання, використання, облік, перевезення та інші форми поведження) з біологічними агентами, під якими розуміють природні або генетично модифіковані збудники захворювань людей, тварин, рослин [43, с. 21]. Тобто для складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 326 КК України, конструктивною ознакою є предмет (біологічні агенти чи токсини), який не характерний для досліджуваного складу злочину. Отже, при кваліфікації таких суспільно небезпечних проявів правозастосував має звертатися не до зазначених вище переліків інфекційних хвороб, а до списків *біологічних патогенних агентів*. Зокрема, йдеться про Єдиний перелік біологічних агентів, які становлять або можуть становити небезпеку для здоров'я людини (2023), розроблений МОЗ України [44], Перелік пріоритетних біологічних патогенних агентів, що спричиняють небезпечні захворювання (2023), затверджений Кабінетом Міністрів України [45] тощо.

Для простого складу порушення правил поведження з біологічними агентами (ч. 1 ст. 326 КК України) характерними є три види альтернативних суспільно небезпечних наслідків: 1) створення загрози загибелі людей, 2) створення загрози настання інших тяжких наслідків або 3) заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого. Очевидно, що перший і третій види наслідків є розмежувальними ознаками цього та досліджуваного складів кримінальних правопорушень. Визначаючи, своєю чергою, зміст такого виду, як «створення загрози настання інших тяжких наслідків», слід урахувувати висновки В. О. Навроцького, який за результатами дослідження наскрізних кримінально-правових понять під іншими тяжкими наслідками в цьому випадку розуміє шкоду, яка є однопорядковою із загибеллю людей (фізичною шкодою), зокрема «заподіяння смерті одній особі, а також тяжке тілесне ушкодження одній чи кільком особам» [32, с. 296]. До тяжких тілесних ушкоджень дослідники прирівнюють захворювання внаслідок інфікування особливо небезпечним біологічним патогенним агентом, які в клінічному перебігу спричиняють загрозливі для життя явища: шок тяжкого ступеня, масивну крововтрату, гостру ниркову, печінкову недостатність, гостру недостатність дихання тощо [46, с. 42]. Отже, об'єктивну ознаку у вигляді створення загрози настання інших тяжких наслідків (ч. 1 ст. 326 КК) за певних умов можна розцінювати як спільну з такою ознакою, як можливе спричинення поширення інфекційних хвороб та масових отруєнь (ч. 1 ст. 325 КК). У такому разі розмежування цих складів слід проводити за суб'єктивною стороною відповідних деліктів біологічної небезпеки:

для досліджуваного складу характерною є вина лише у формі непрямого умислу, для складу порушення правил поведження з патогенами (ч. 1 ст. 326 КК) – складна форма вини або необережність.

Водночас ключовою розмежувальною ознакою все ж таки, на нашу думку, є предмет кримінального правопорушення, передбаченого ст. 326 КК України – біологічні агенти у формі «ізольованих живих культур» або токсини у формі «ізольованих препаратів», вивільнення яких загрожує спричиненням жертв серед людей чи тварин, нанесенням шкоди сільськогосподарським культурам або довіллю. Саме у такій формі біологічні агенти і токсини можуть використовуватися як знаряддя вчинення злочинів, передбачених ст. 113 (диверсія) і ст. 439 (застосування зброї масового знищення).

ВИСНОВКИ

Кримінально-правова норма, передбачена ст. 325 КК України, не містить обмежень допустимого рівня бланкетності, що уможлиблює звернення у ході кримінально-правової кваліфікації до будь-яких іншогогалузевих джерел права, які містять правила і норми щодо запобігання інфекційним хворобам, масовим отруєнням та боротьби з ними. Проте рішення місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які встановлюють відповідні правила й норми, не можуть бути віднесені до джерел кримінального права.

Суспільно небезпечне діяння як конструктивна ознака досліджуваного злочину за формою становить невиконання або неналежне виконання санітарних правил і норм, а за змістом – такі дії чи бездіяльність, що створюють умови для потрапляння збудників хвороб до організму інших осіб. Обов'язковою об'єктивною ознакою складу (ч. 1 ст. 325 КК) є наслідок, який в диспозиції представлений альтернативно: як поширення хвороб, так і завідома можливість такого поширення. Визначення змісту оціночного поняття «поширення хвороби» засвідчило, з одного боку, наявність у цьому складі злочину потерпілих як обов'язкової ознаки, а з другого, – подібність досліджуваного складу злочину за характером суспільної небезпечності до складів кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 113, ч. 3 ст. 130, ч. 2 ст. 131, ч. 2 ст. 133, ст. 251, ч. 1 ст. 326 КК України. Передбачена ч. 1 ст. 325 КК України норма криміналізує поширення (загрозу поширення) не будь-якої інфекційної хвороби, а лише такої, яка є небезпечною або особливо небезпечною для людини й формалізована у відповідному нормативному акті.

Суб'єктивна сторона матеріального складу порушення санітарних правил і норм характеризується складною формою вини (умисним порушенням відповідних правил та кримінальною протиправною самовпевненістю до спричинення поширення інфекційної хвороби або масового отруєння) або необережністю у виді кримінальної протиправної недбалості (як до порушення правил, так і до наслідків таких діянь). Для делікту створення біологічної небезпеки характерним є непрямий умисел. Суб'єкт порушення правил і норм щодо запобігання інфекційним

хворобам, масовим отруєнням та боротьби з ними – спеціальний, зокрема фізична осудна особа, якій виповнилося 16 років і яка зобов’язана дотримуватися таких правил і норм.

Поряд із низкою спільних ознак зі складами посягань на захищеність організмів людей від біозагроз, склад злочину, передбачений ч. 1 ст. 325 КК України, слід відмежовувати від складів, передбачених ч. 1 ст. 113, ч. 2 ст. 133, ст. 251 і ч. 1 ст. 326 КК України, за правилами розмежування суміжних складів кримінальних правопорушень. Водночас досліджуваний склад злочину знаходиться у конкуренції (як загальна норма відносно спеціальної) зі складами зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної хвороби двох чи більше осіб (ч. 3 ст. 130 КК) та неналежного виконання професійних обов’язків, що спричинило зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної хвороби двох чи більше осіб (ч. 2 ст. 131 КК).

Рівень бланкетності кримінально-правової норми, передбаченої ст. 325 КК України, невідповідність використаних в її диспозиції дефініцій спеціально-галузевому законодавству та формальна невизначеність конструктивних ознак складу досліджуваного злочину свідчить про необхідність удосконалення відповідних положень у подальшому законотворчому процесі.

Висловлюю глибоку вдячність вчителям – професорам М. І. Хавронюку і О. Ф. Бантишеву, які надихнули на проведення кримінально-правових розвідок, а також бійцям Сил оборони – живим і полеглим, завдяки яким проведення наразі наукових досліджень в Україні є взагалі можливим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Щорічний звіт про стан здоров’я населення України та епідемічну ситуацію за 2022 рік. Київ : МОЗ України, 2023. 39 с.
- [2] Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування // Офіс Генерального прокурора : сайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovo-gorozsliduvannya-2>. (дата звернення: 21.02.2025).
- [3] Єдиний державний реєстр судових рішень // Судова влада України : сайт. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 21.02.2025).
- [4] Правове забезпечення протидії біозагрозам в умовах протиепідемічних заходів як складова національної безпеки : монографія / Н. О. Гуторова, В. М. Пашков, А. О. Гаркуша, Т. О. Михайліченко, А. С. Сидоренко та ін. ; за заг. ред. Н. О. Гуторової; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2023. 270 с.
- [5] Фесенко Є. В. Злочини проти здоров’я населення та системи заходів з його охорони: дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ : Академія адвокатури України, 2004. 426 с.
- [6] Яремко Г. З., Маковецька Н. Є. КК України vs COVID-19 (кваліфікація порушень населенням карантинних заходів). *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2020. № 39. С. 103–112. DOI: <https://doi.org/10.31732/2707-9155-2020-39-103-112>
- [7] Борисов В. І., Євтеєва Д. П. До питання протидії поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) засобами адміністративного та кримінального права. *Вісник Асоці-*

- ації кримінального права України. 2021. № 1(15). С. 76–90. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2021.15.235702>.
- [8] Вознюк А. А., Чернявський С. С. Порушення правил і норм щодо запобігання COVID-19: актуальні проблеми кримінальної та адміністративної відповідальності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1(19). С. 8–19. DOI: <https://doi.org/10.33270/04201901.8>.
- [9] Гацелюк В. О. Проблеми визначення змісту та обсягу криміналізації порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням в контексті теорії та практики протидії злочинності в Україні. *Право. UA*. 2020. № 1. С. 77–91. DOI: <https://doi.org/10.32782/LAW.2020.1.12>.
- [10] Ландіна А. В. Проблеми кримінально-правового забезпечення епідемічної безпеки в умовах пандемії. *Університетські наукові записки*. 2020. № 3–4(75-76). С. 78–85. DOI: <https://doi.org/10.37491/UNZ.75-76.8>.
- [11] Шевчук Т. А., Грубнік А. В. До питання про доцільність посилення кримінальної відповідальності за порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням. *Вісник Кримінологічної асоціації України : зб. наук. праць*. 2020. № 2(23). С. 138–145.
- [12] Михайлов В. Є. Кримінальна відповідальність за зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невиліковної хвороби: соціальна обумовленість та склад злочину : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків : Нац. ун-т «Юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого», 2011. 25 с.
- [13] Про систему громадського здоров'я : Закон України від 06.09.2022 № 2573-IX // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20> (дата звернення: 21.02.2025).
- [14] Яремко Г. З. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України: монографія / за ред. В. О. Навроцького. Львів : Львівський держ. ун-т внутр. справ, 2011. 424 с.
- [15] Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, В. І. Осадчий, А. В. Савченко, В. І. Шакун та ін. ; за заг. ред. О. М. Джузі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
- [16] Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
- [17] Епідемія грипу в країні немає. Що треба знати про епідемічний поріг // МОЗ України : сайт. URL: <https://moz.gov.ua/uk/epidemii-gripu-v-kraini-nemaie-scho-treba-znati-pro-epidemichnogo-porogu> (дата звернення: 21.02.2025).
- [18] Захворюваність на грип та ГРВІ в Україні // Центр громадського здоров'я МОЗ України : сайт. URL: <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/inshi-infekciyni-zakhvoryuvannya/zakhvoryuvanist-na-grip-ta-grvi-v-ukraini> (дата звернення: 21.02.2025).
- [19] Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій : наказ МВС України від 06.08.2018 № 658. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0969-18> (дата звернення: 21.02.2025).
- [20] Про затвердження Переліку особливо небезпечних, небезпечних інфекційних хвороб : наказ МОЗ України від 09.10.2024 № 1724 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1724282-24> (дата звернення: 21.02.2025).
- [21] Про затвердження Порядку ведення обліку, звітності та епідеміологічного нагляду (спостереження) за інфекційними хворобами та Переліку інфекційних хвороб,

- що підлягають реєстрації : наказ МОЗ України від 30.07.2020 № 1726 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1333-20> (дата звернення: 21.02.2025).
- [22] Про затвердження Правил санітарної охорони території України : постанова Каб. Міністрів України від 22.08.2011 № 893 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/893-2011-%DO%BF> (дата звернення: 21.02.2025).
- [23] Шамсутдінов О. В. Зараження людини збудником інфекційної хвороби: аналіз конструктивних об'єктивних ознак складів кримінальних правопорушень. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2024. № 3(106). Ч. 1. С. 100–115. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2024.3.09>.
- [24] Про затвердження Переліку хвороб тварин, що підлягають повідомленню, порядків їх моніторингу, повідомлення про виявлення або підозру щодо наявності хвороб тварин, що підлягають повідомленню, та про випадки нетипової загибелі тварин : наказ М-ва аграрної політики та продовольства України від 18.07.2022 № 473 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0984-22> (дата звернення: 21.02.2025).
- [25] Шамсутдінов О. В. Делікти створення біологічної небезпеки: від теоретичних засад до правозастосовних орієнтирів. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. Т. 31. № 2. С. 234–260. DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2024-31-2-234>.
- [26] Вирок Червонозаводського районного суду м. Харкова від 09.09.2020. Справа № 646/5136/20, провадження № 1-кп/646/826/2020 // Єдиний державний реєстр судових рішень : сайт. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91419670> (дата звернення: 21.02.2025).
- [27] Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін, С. Б. Гавриш, С. В. Гізімчук та ін. ; за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 680 с.
- [28] Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення: коментар до Розділу XIII Кримінального кодексу України / С. В. Албул, А. М. Бабенко, О. А. Гритенко, В. Я. Конопельський, І. М. Чекмарьова ; за заг. ред. І. П. Катеринчука. Одеса : ОДУВС, 2018. 110 с.
- [29] Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України : у 2-х ч. Особлива частина / П. П. Андрушко, Т. М. Арсенюк, О. Г. Атаманюк, О. Ф. Бантишев, О. О. Бахуринська та ін. ; під заг. ред. : М. О. Потебенька, В. Г. Гончаренка. Київ : ФОРУМ, 2001. 942 с.
- [30] Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / А. М. Бойко, Л. П. Брич, О. О. Дудоров, К. П. Задоя, М. І. Мельник та ін. ; за ред. : М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
- [31] Основи кваліфікації кримінальних правопорушень : навч. посіб. / М. І. Панов, С. О. Харитонов, О. О. Володіна, Г. М. Анісімов, В. В. Гальцова та ін. ; за ред. : М. І. Панова, С. О. Харитонова. Київ : Норма права, 2023. 460 с.
- [32] Навроцький В. О. Наскрізнi кримінально-правові поняття : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2023. 376 с.
- [33] Брич Л. П. Теорія розмежування складів злочинів : монографія. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2013. 712 с.

- [34] Злочини проти основ національної безпеки України: кримінально-правова кваліфікація в умовах війни (науково-практичний коментар) / О. І. Букрєєв, Д. О. Олейніков, Є. О. Русінов, О. В. Червякова ; за заг. ред. С. А. Наумяка. Київ : Алерта, 2024. 378 с.
- [35] Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / А. С. Беніцький, В. П. Бодасвський, Г. Є. Болдарь, В. О. Гацелюк, М. К. Гнетнев та ін. ; за ред. : О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Т. 1. Луганськ : Елтон, 2012. 780 с.
- [36] Корнієнко Є. В. Особливості кримінальної відповідальності за зараження соціальними хворобами. *Наше право*. 2014. №9. С. 66–71.
- [37] Чеботарьова Г. В. Кримінально-правова охорона правопорядку у сфері медичної діяльності : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. 458 с.
- [38] Брич Л. П. Злочини проти здоров'я та проти безпеки життя і здоров'я за законодавством України. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2010. 116 с.
- [39] Іванова Є. В. Проблемні питання встановлення змісту дефініції «невеликовна інфекційна хвороба, що є небезпечною для життя людини» (ст. 130 КК України). *Європейські перспективи*. 2011. №4. Ч. 3. С. 80–86.
- [40] Юрченко О. М., Бантишев О. Ф., Кузьмін С. А. Злочини проти життя та здоров'я особи. Науково-практичний коментар до Розділу II Особливої частини Кримінального кодексу України. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2013. 176 с.
- [41] Михайлов В. Суб'єктивна сторона зараження вірусом імунодефіциту людини чи іншої невеликовної інфекційної хвороби (ст. 130 КК України). *Вісник Академії правових наук України*. 2010. №2 (61). С. 217–225.
- [42] Старко О. Л. Суб'єктивні ознаки зараження венеричною хворобою. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. №4. С. 317–320. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.04.57>.
- [43] Салагор І. М. Біологічні патогенні агенти як предмет злочину, передбаченого ст. 326 КК України. *Юридична Україна*. 2020. № 10. С. 18–27. DOI: [https://doi.org/10.37749/2308-9636-2020-10\(214\)-2](https://doi.org/10.37749/2308-9636-2020-10(214)-2).
- [44] Єдиний перелік біологічних агентів, які становлять або можуть становити небезпеку для здоров'я людини : затверджено наказом МОЗ України від 22.02.2023 № 365 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0653-23>. (дата звернення: 21.02.2025).
- [45] Про затвердження переліку пріоритетних біологічних патогенних агентів : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.09.2023 № 800-р // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2023-%D1%80>. (дата звернення: 21.02.2025).
- [46] Салагор І. М. Шкода здоров'ю потерпілого, заподіяна порушенням правил поводження з біологічними агентами (ст. 326 Кримінального кодексу України). *Правовий часопис Донбасу*. 2023. №4 (85). С. 40–46. DOI: <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2023-85-40-46>.

REFERENCES

- [1] *Annual report on the state of health of the population of Ukraine and the epidemic situation for 2022*. (2023). Kyiv: Ministry of Health of Ukraine.
- [2] Office of the Prosecutor General (2025). *On registered criminal offenses and the results of their pre-trial investigation*. Retrieved from <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro>

- zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovo go-rozsliduvannya-2.
- [3] Judiciary of Ukraine (2025). *Unified State Register of Court Decisions*. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua>.
- [4] Hutorova, N. O., Pashkov, V. M., Harkusha, A. O., & al. (2023). *Legal support for countering biodiversity in the context of anti-epidemic measures as a component of national security*. In Hutorova, N. O. (Ed.). Kharkiv: Pravo.
- [5] Fesenko, Ye.V. (2004). Crimes against public health and the system of measures for its protection (Doctoral dissertation, Academy of Advocacy of Ukraine).
- [6] Yaremko, G. Z., & Makovetska, N. Ye. (2020). Criminal Code of Ukraine vs COVID-19 (qualification of quarantine measures violations by citizens). *Legal Bulletin of the University «KROK»*, 39, 103–112. Retrieved from <https://doi.org/10.31732/2707-9155-2020-39-103-112>.
- [7] Borysov, V. I., & Yevtieieva, D. P. (2021). On the issue of countering the spread of coronavirus disease (COVID-19) by means of administrative and criminal law. *Bulletin of the Association of Criminal Law of Ukraine*, 1(15), 76–90. Retrieved from <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2021.15.235702>.
- [8] Vozniuk, A. A., & Cherniavskiy, S. S. (2020). Violation of COVID-19 prevention rules and regulations: current issues of criminal and administrative liability. *Legal Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 1(19), 8–19. Retrieved from <https://doi.org/10.33270/04201901.8>.
- [9] Hatseliuk, V. O. (2020). Problems of determining the content and scope of criminalization of violation of sanitary rules and norms for the prevention of infectious diseases and mass poisoning in the context of the theory and practice of combating crime in Ukraine. *PRAVO. UA*, 1, 77–91. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/LAW.2020.1.12>.
- [10] Landina, A. V. (2020). Problems of criminal and legal ensuring of epidemic security in a pandemic. *University scientific notes*, 3–4(75-76), 78–85. Retrieved from <https://doi.org/10.37491/UNZ.75-76.8>.
- [11] Shevchuk, T. A., & Hrubnik, A. V. (2020). In regard to the issue of appropriateness of strengthening criminal liability for violations of sanitary rules and regulations related to the prevention of infectious diseases and mass poisonings. *Bulletin of the Criminological Association of Ukraine*, 2(23), 138–145.
- [12] Mykhailov, V. Ye. (2011). *Criminal liability for infection with the human immunodeficiency virus or other incurable infectious disease: social conditioning and composition of the crime* (Candidate thesis, Yaroslav Mudryi National Law Academy of Ukraine).
- [13] On the system of public health: Law of Ukraine (2022, September). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20>.
- [14] Yaremko, G. Z. (2011). *Blank dispositions in the articles of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine*. In Navrotskyi, V. O. (Ed.). Lviv: Lviv State University of Internal Affairs.
- [15] Azarov, D. S., Hryshchuk, V. K., Osadchyi, V. I., & al. (2018). *Scientific and practical commentary of the Criminal Code of Ukraine*. In Dzhuzha, O. M., Savchenko, A. V., & Cherniei, V. V. (Eds.). Kyiv: Yurinkom Inter.
- [16] Busel, V. T. (2005). *A large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language*. Kyiv; Irpin: VTF «Perun».
- [17] Ministry of Health of Ukraine (2025). *There is no flu epidemic in the country. What you need to know about the epidemic threshold*. Retrieved from <https://moz.gov.ua/uk/epidemii-gripu-v-kraini-nemae-scho-treba-znati-pro-perevischennja-epidemichnogo-porogu>.

- [18] Center for Public Health (2025). *Incidence of influenza and SARS in Ukraine*. Retrieved from <https://phc.org.ua/kontrol-zakhvoryuvan/inshi-infekciyni-zakhvoryuvannya/zakhvoryuvanist-na-grip-ta-grvi-v-ukraini>.
- [19] On Approval of Classification Signs of Emergencies: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine (2018, August). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0969-18>.
- [20] On Approval of the List of Especially Dangerous, Dangerous Infectious Diseases: Order of the Ministry of Health of Ukraine. (2024, October). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1724282-24>
- [21] On approval of the Procedure for keeping records, reporting and epidemiological surveillance (surveillance) of infectious diseases and the List of infectious diseases subject to registration: Order of the Ministry of Health of Ukraine. (2020, July). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1333-20>
- [22] On Approval of the Rules of Sanitary Protection of the Territory of Ukraine: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine. (2011, August). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/893-2011-%DO%BF>.
- [23] Shamsutdinov, O. V. (2024). Human infection with an infectious disease agent: analysis of constructive objective features of criminal offences. *Bulletin of Kharkov National University of Internal Affairs*, 3(106), 100–115. Retrieved from <https://doi.org/10.32631/v.2024.3.09>.
- [24] On approval of the List of animal diseases subject to notification, procedures for their monitoring, notification of detection or suspicion of the presence of animal diseases subject to notification, and cases of atypical death of animals: Order of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. (2022, July). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/z0984-22>.
- [25] Shamsutdinov, O. V. (2024). Torts of Biological Hazard Creation: from Theoretical Foundations to Law Enforcement Guidelines. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 31(2), 234–260. Retrieved from <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2024-31-2-234>.
- [26] The verdict of the Chervonozavodsky District Court of Kharkov (2020, September). Case No. 646/5136/20, proceedings No. 1-кп/646/826/2020. Retrieved from <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91419670>.
- [27] Baulin, Yu.V., Borysov, V. I., Tiutiuhin, V. I., & al. (2015). *Criminal Law of Ukraine. Special part*. In Tatsii, V. Ya., Borysov, V. I., & Tiutiuhin, V. I. (Eds.). Kharkiv: Pravo.
- [28] Albul, S. V., Babenko, A. M., Hrytenko, O. A., & al. (2018). *Crimes in the sphere of circulation of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors and other crimes against public health: commentary to Section XIII of the Criminal Code of Ukraine*. In Katerynychuk, I. P. (Ed.) Odesa: ODUVS.
- [29] Andrushko, P. P., Arseniuk, T. M., Atamaniuk, O. H., & al. (2001). *Scientific and practical commentary to the Criminal Code of Ukraine: Special part*. In Potebenko, M. O., & Honcharenko, V. H. (Eds.). Kyiv: FORUM.
- [30] Boiko, A. M., Brych, L. P., Dudorov, O. O., & al. (2019). *Scientific and Practical Commentary on the Criminal Code of Ukraine*. In Melnyk, M. I., & Khavroniuk, M. I. (Eds.). Kyiv: Dakor.
- [31] Panov, M. I., Kharytonov, S. O., Volodina, O. O., & al. (2023). *Fundamentals of qualification of criminal offenses*. In Panov, M. I., & Kharytonov, S. O. (Eds.). Kyiv: Norma prava.
- [32] Navrotskyi, V. O. (2023). *Cross-cutting criminal legal concepts*. Kyiv: Yurinkom Inter.

- [33] Brych, L. P. (2013). *Theory of delimitation of crime*. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs.
- [34] Bukriciev, O. I., Olieinikov, D. O., Rusinov, Ye.O., & Cherviakova, O. V. (2024). *Crimes against the Foundations of National Security of Ukraine: Criminal Legal Qualification in Conditions of War (Scientific and Practical Commentary)*. In Naumiuk, S. A. (Ed.). Kyiv: Alerta.
- [35] Benitskiy, A. S., Bodaievskiy, V. P., Boldar, H. Ye., & al. (2012). *Criminal law (Special part)*. Iss. 1. In Dudorov, O. O., & Pysmenskiy, Ye.O. (Eds.) Luhansk: Elton.
- [36] Korniienko, Ye.V. (2014). Features of criminal liability for infection with social diseases. *Nashe pravo*, 9, 66–71.
- [37] Chebotarova, H. V. (2011). Criminal law protection of law and order in the field of medical activity (Doctoral dissertation, V. M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine).
- [38] Brych, L. P. (2010). *Crimes against health and against the safety of life and health under the legislation of Ukraine*. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs.
- [39] Ivanova, Ye.V. (2011). Problematic issues of establishing the content of the definition of «incurable infectious disease that is dangerous to human life» (Article 130 of the Criminal Code of Ukraine). *European perspectives*, 4(3), 80–86.
- [40] Iurchenko, O. M., Bantyshev, O. F., & Kuzmin, S. A. (2013). *Crimes against life and health. Scientific and practical commentary to Section II of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine*. Kyiv: PALYVODA A. V.
- [41] Mykhailov, V. (2010). Subjective side of infection with human immunodeficiency virus or other incurable infectious disease (Article 130 of the Criminal Code of Ukraine). *Journal of the Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 2(61), 217–225.
- [42] Starko, O. L. (2022). Subjective signs disease of venereal infection. *Electronic scientific publication «Analytical and comparative law»*, 4, 317–320. Retrieved from <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.04.57>.
- [43] Salahor, I. M. (2020). Biological pathogenic agents as the subject of a crime under Article 326 of the Criminal Code of Ukraine. *Legal Ukraine*, 10, 18–27. Retrieved from [https://doi.org/10.37749/2308-9636-2020-10\(214\)-2](https://doi.org/10.37749/2308-9636-2020-10(214)-2).
- [44] A single list of biological agents that pose or may pose a danger to human health: Order of the Ministry of Health of Ukraine. (2023, February). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0653-23>.
- [45] On approval of the list of priority biological pathogenic agents: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine. (2023, September). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2023-%D1%>.
- [46] Salahor, I. M. (2023). Damage to the victim's health caused by violation of the rules for handling biological agents (Art. 326 of the Criminal Code of Ukraine). *Law Journal of Donbass*, 4(85), 40–46. Retrieved from <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2023-85-40-46>.

Олександр Володимирович Шамсутдінов

Кандидат юридичних наук, старший дослідник

Провідний науковий співробітник

Відділу досліджень проблем протидії екстремізму, тероризму та їх фінансуванню

Міжвідомчий науково-дослідний центр з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України
03035, Солом'янська площа, 1, Київ, Україна

Oleksandr V. Shamsutdinov

Candidate of Law, Senior Researcher

Leading Researcher of Department for Research on
Countering Extremism, Terrorism and Their Financing

Interagency Research Center on Problems of Combating Organized Crime at the
National Security and Defense Council of Ukraine

03035, 1 Solomjanska Sq., Kyiv, Ukraine

E-mail: sun091141@gmail.com

ORCID 0000-0002-9325-9227

Рекомендоване цитування: Шамсутдінов О. В. Проблеми кваліфікації порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним хворобам та масовим отруєнням. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2025. Т. 32. № 1. С. 272–300.

Suggested Citation: Shamsutdinov, O. V. (2025). Problems of Qualification for Violation of Sanitary Rules and Standards Related to the Prevention of Infectious Diseases and Mass Poisoning. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 32(1), 272–300.

Стаття надійшла / Submitted: 21/01/2025

Доопрацьовано / Revised: 21/02/2025

Схвалено до друку / Accepted: 25/03/2025